

VAHYİN HAKİKATI

“İşte göğün ve yerin Rabb’ine and olsun ki, ahirete yönelik olan bu vahiy, sizin toplumsal konuşmanız gibi bir gerçektir.” (Zâriyât: 23)

Bu ayet, Hz. Muhammed’in bilfiil tecrübe ettiği 23 senelik dinî, ilmî ve ahirete yönelik yaşamını mucizevî bir dizayn ile bize ifade ediyor. Böyle derin, tarihî ve belki de bütün kâinatı kuşatan bir hakikati kısaca ifade etmek, elbette bizim için mümkün değil. Fakat beş başlık altında bu konu ile ilgili temel bir kısım bilgileri sunup, gerisini sizin dinî tecrübelerinize ve ilmî tefekkürünüze bırakıyorum. İşte bu ayetin daha iyi anlaşılması için, ontolojik, biyolojik, psikolojik ve Kur’anî açıdan tefsir edilmesi lazımdır.

Burada amacımız Kur’anî hakikatleri bilimin tasdiki altına sokmak değildir. Çünkü bu izahattan görülecektir ki; Kur’anî ve dinî hakikatler o kadar yüksek ve derindirler ki, maddî ve sahaları sınırlı olan bilimler o zirveye çıkmak için ancak birer basamak olabilirler. Ayrıca biz, seküler düşünmüyoruz; gerçek bütün fen bilimlerinin kâinat kitabını dolayısıyla Kur’an hakikatlerini okuyan birer ajan olduklarını biliyoruz. Fakat tek bir noktada yoğunlaştıkları için, bazen kısa kalıyorlar, kemalatın zirvesine çıkamıyorlar.

A- Ontolojik Açıdan Bu Ayetin Tefsiri

Kâinatta, varlıkta temel ve herkes tarafından kabul edilen hakikatlerin en önemlileri şunlardır:

1- Kâinatta, her sahada birbirini geliştiren ve tamamlayan bir dualite ve ikilik vardır. Konumuz olan ayet de, fizik ve metafiziğe, kurallı yaradılışa ve mucizevî yaradılışa, medeniyete ve dine, Âdeme ve İsa’ya ve benzeri birbirini tamamlayan öğelere işaret etmekle, bu evrensel diyalektiğe parmak basıyor.

2- Kâinatın her sahasında ve her âleminde geçerli olan bir gerçek de tekâmül ve evrim sürecidir. Burada konumuz olan ayet, bu hakikate **Rab** (her şeyi geliştirerek terbiye eden) ismi- i ilahîsi ile işaret etmiştir.

3- Herkes kâinatta (yorumlar farklı olmakla beraber) müthiş bir düzenin varlığını kabul ediyor. Bu düzenin tam ve etkin olabilmesi için, inanç, vahiy, kurallı yaşamak demek olan kanun, en temel gereçlerdir. Bunlara da ayet **"O (kutsal düzen) gerçeğin ta kendisidir"** demekle işaret ediyor.

4- Kâinatın işleyişi hakkında tarih boyunca değişik yorumlar yapılmıştır. Nihayet geçen asırda kâinat bir makine olarak algılanıyordu. Fakat yetmişli yıllardan sonra, sibernetik teknoloji ve bilimi keşfedilince anlaşıldı ki; kâinat çok büyük ve sınırsız işlem hacmi olan bir bilgisayar gibi işliyor. Bu sibernetik sistemin temeli ve özü de iletişimdir. Yani kâinatta her şey arasında, özellikle geçmiş ve gelecek, fizik ve metafizik arasında müthiş bir iletişim ve etkileşim var. Evet, bu asırda iletişimin en birinci sektör olması boşuna değildir. Bu evrensel gerçeğe ve dini metinlerin yapısına dayanarak diyebiliriz ki; din ile vahiy dediğimiz hakikat, kâinattaki bu sonsuz etkileşim ve iletişimin insanlık dünyasındaki görüntüsünden ve aktif hale gelmesinden başka bir şey değildir. Dinî literatürde bu sahadaki baş iletişimciye Cebrail denilir. Cebrail, kelime olarak İbrânice olup, Allah’ın iletişimcisi demektir.

Evet, vahiy varlığın ve dünyanın bilincidir; ***din dünyadan çıkarsa kâinat delirir, bir kıyamet kopar.***¹ İncil’de İsa logostur, (Yuhanna,1/1) denilmesi ve Kur’anın İsa’ya ve Vahye “***Kelimetün minallah***” (4/171) demesi bu hakikati ifade etmek içindir.

Bu ayet, açıkça bize diyor ki; aranızdaki konuşma ve iletişim gerçeği gibi, bu din ve vahiy de kâinatın ruhu ve bilinci olan İlahi iradenin insan ile iletişimi ve konuşmasıdır. Kafanızdaki konuşmanın biri zihnî ve sembolik; diğeri lafzî iki boyutu olduğu gibi vahyin de biri dünyaya ve fiziğe, diğeri ahirete ve metafiziğe bakan iki boyutu vardır.

5 - Mahiyetini bilmesek de kâinatta, mutlaka bir gerçeklik vardır. İşte eğer kâinatta sadece maddî açıdan dahi bir gerçeklik varsa, bilin ki başta din olmak üzere dil de, edebiyat da, sembolik gerçekler de vardır. Belki de gerçeklerin gerçeği onlardır. Bu ayet, dil ve din haktır demekle bu hakikate işaret ediyor.

B- Biyolojik Açıdan Dinin ve Vahyin Hakikati

Hayat, sibernetik sistem ile düzenlenen, kesin olarak var olan bir realitedir. Kâinatın, nihâi bir aşaması olduğu için biyolojik dünyada özellikle beyinlerde o sibernetik sistem, tamamıyla hâkimdir. Yani beynimiz tarafından yönlendirilen ağzımızdan çıkan her bir söz, bir açıdan bütün kâinatı etkiler, diyebiliriz. Dualar alanında bu gerçeğin ilginç örnekleri vardır.

Evet, hayat ve biyoloji, kâinatın başından ta bu günü ile belki de geleceği ile ilgili olduğundan kâinatta olan biten bütün evrim süreci insanın genlerinde, dolayısıyla beyninin katmanlarında mevcuttur ve düzenli, yararlı bir şekilde arşivlenmiştir. İhtiyaca göre, İlahî bir yönlendirme ile (melek vasıtası ile) bu arşivden bilgiler, bu âleme gelip görünüyorlar; insanların maddi ve manevî ihtiyaçlarını görüyorlar. Evrensel manası ile vahiy dediğimiz hakikat, bütün kâinatı ilgilendiren çapı ile bu sonsuz arşivin çiçek açmasıdır, insanlık dünyasında meyve vermesidir.

Bu arşivdeki bilgiler, o kadar çok, yoğun ve düzenlidirler ki, 10 üstü 80 sıfır ile ifade edebileceğimiz bir bilgi-işlem hacmine sahiptirler. Ve semavî kitaplar bu sonsuz hazineden geldikleri için mucize oluyorlar; normal bilinç işlevinin milyarlarca katı üstünde iş görüyorlar. Bu semavî kitapların her birisi, bütün kâinatın genomu gibidirler... Demek vahiy gerçeği budur, yani o sonsuz hazinenin, dışı vuruşudur. Yoksa bazı şarlatanların, “Efendim, vahiy, x galaksiden ultra ışınlarla bize geldi” gibi hezeyanlarının hiçbir ilmî ve doğal değeri yoktur, iflasa mahkûmdurlar.

Dinî literatürde “***Vahiy semâdan gelir***” ifadesinin ise izahı şudur:

Kâinat için aşağı-yukarı diye bir kavram yoktur. Fakat yer-gök (veya gökler) kavramı var. Yer, görünen maddî dünyayı, gök de görünmeyen gaybî âlemi temsil eder. Ki kâinat için, gaybîlik daha çok geçmiş ve gelecektir ki; bize göre geçmiş ve gelecek, uzay olarak kavramlaşır. Ve evrim sürecinin gerçek mahiyeti de hayatın bir bütün olarak bu iki kanadı kuşatmasıdır. Vahiy de bu sürecin meyve ve çiçek vermesidir.

Bediüzzaman Said Nursî 20. Mektupta: *Maddî ve camid kafada, gaybî ve canlı kelimeler ve vahiyler çiçek açıyor. Bu sayede kâinat kitabı okunmuş oluyor. Ve o kâinat kitabındaki ilimler, Kur’an olarak neşredilmiş olduğu anlaşılıyor,* diyor.

¹ B. Said Nursî; Lem’alar, 30.Lem’a, İsm-i Hayy bahsi

Kâinattaki dualiteyi müthiş bir şekilde anlatan Rahman suresinin ilk dört ayetinin meali de şöyledir:

“Rahman olan Allah, Kur’anı öğretti, (yani) insanı yarattı, ona anlama ve anlatma (beyan) gücünü verdi. ”

Bu 55. Sure, bu bilgiyi verdikten sonra, dualite ve diyalektiğin izahına geçiyor. Bu dizaynı ile manen diyor ki: *İnsanın, dili, dini, inancı, fiziki, metafiziği öğrenmesi, bu diyalektik sürecin işlenmesiyle ve çalışması iledir.*

Evet, insanlık bu diyalektik çatışmayı yaşamadan uzun bir dönem yaşadı. (İnsan suresi,1) Ve o zaman, insanlık tek bir toplum olduğundan vahiy almıyordu. Sonra insanlığın sorunları ve dertleri ortaya çıkınca, Allah, ekstra bir yönlendirme ile peygamberler gönderdi ki; ihtilafları giderip düzeni sağlasınlar.. (Bakara suresi, 213)

Demek gerçek manada dert, dert değildir, insanı yükselten tetikleyici bir emr-i ilahîdir. Şeytan ve kötülük kategorileri de bu işte, bu mekanizmada kullanılan birer fişektirler, birer tuşurlar.

Meşhur filozof Carlyle da vahyi, bilinçli tabiat âleminin bir çiçeği olarak algılıyor ve bu manada; *Hz. Muhammed kadar samimî ve yoğun bir vahiy alan hiç kimse yoktur²* diyor; Kahramanlar adlı kitabında...

Evet, insan, bilincinin netleşmesi sonucu özerkleşiyor, kâinattan ayrı olarak işler beceriyor ve önemli başarılar elde edebiliyor. Fakat hiçbir zaman, tabiat dünyasındaki harikalıklara kavuşamıyor; onun için hiç kimse vahiy gerçeklerini kendi nefesine mal edip onlarla şımaramaz. Çünkü o gerçekler nefisten değildirler. İşte dinin, *“Ey insan, işlerini kendi küçük bilincine göre değil de vahye (evrensel sonsuz bilince) göre düzenle”* demesinin manası, geçmiş ve geleceği içine alan bu doğal bilince göre yaşa demektir. Evet, insan için doğal yaşamak, sonsuzluğa açılmak, kutsala inanmak, ekmek ve sudan daha büyük bir ihtiyaçtır. Ve kim bu temel dürtüye karşı gelirse her iki dünyada defteri dürülür.

C - Sosyolojik Açıdan Bu Ayetin Tefsiri

Doğuştan sosyal bir varlık olan insanın sosyal hayatını ayakta tutan çok boyutlu iki temel değer vardır:

Medeniyet ve din > başka bir tabir ile: Yaşam ve inanç> başka bir tabir ile: Beden ve ruh > başka bir tabir ile: Yer ve gök > başka bir tabir ile: Âdem ve İsa (insanlık ve din)

Demek insanlığın bir dönemi var ki, sadece medeniyetin temel ilkeleri ile hayatını devam ettiriyor. Peygamberlik ve din bildiğimiz şekliyle bu dönemde yoktur. İnsanlık bu dönemde emekleme sürecini yaşıyor.. Yani yerleşik düzene, üretime, bedenî bakıma ve yeryüzünü şenlendirmeye çalışıyor. Dil ve kavramlar (esma) ile yavaş yavaş âdem olmaya geçiyor, meleklerden (diğer tabii varlıklardan) üstün olmaya çalışıyor.

Bu dönem için âdemiyet (medeniyet) yeterli idi. Medeniyet, yamyamlıkla bozulan insanlığı düzene sokuyordu. Sonra medeniyet bozulunca, din ruhu geldi, Âdeme (insanlığa) yine yeni bir düzen verdi...

² Hz. İsa ise bizzat kendisi canlı ve ruhî bir vahy olduğu için o, bu kategoriye girmiyor.

Bu tarihî, evrensel ve çağlar üstü olan hakikat, başta bu ayet olmak üzere Kur'anın iki ayeti ile şöyle ifade ediliyor:

“Göğün ve yerin Rabb'ine and olsun ki, bu dinî hakikat, sizin konuşma ve (dil) ile kurduğunuz medeniyet kadar, insanlık için bir ihtiyaçtır. Medeniyet doğal bir süreç ve gelişme olduğu gibi, bu dinî yaşam da öyledir, gerçeğin ta kendisidir. Evrim sürecinin nihai halkasıdır, insanı en mükemmel mahlûk yapıyor.” (51.23)

Bu konudaki ikinci ayet Al-i İmran, 59'dur.

“Allah katında İsanın (ki İncile göre de Kur'ana göre de canlı bir vahiy ve dinî bir yaşamdır) misali, Âdem'in misali gibidir. (Bir farkla): Âdem, topraktır, yereldir, bedendir. İsa ruhtur, semâvidir, göğe kaldırılmıştır; onun için gelişme söz konusu değildir. Fakat Allah, Âdeme (İnsanlık ve medeniyete) geliş demiştir, o da sürekli gelişiyor.”

Evet, evrim süreci daha çok dünya şartları içindir. Ahirette, ilahî yazılımlarda, ruhanî, manevî işlerde evrimden ziyade anî oluş, sürat ve etkinlik esastır. Nitekim *vahiy* kelimesinin asıl ve birinci manası *süratli iletişimdir*.. Vahiy bilgi ve düzen olması açısından, bir ruhtur, süratli bir yapılanmadır. İnsanın binlerce sene medeniyet imkânları ile çıkabildiği mesafeyi kısa bir zamanda kat etmesidir.

Bediüzzaman Said Nursî bu evrensel sosyolojik hakikati şöyle ifade ediyor:

“Bizim iki temel değerimiz vardır. Biri medeniyettir ki küçük insanıyettir. Diğeri de din ve inançtır ki, büyük insanıyettir³.”

Ona göre; Avrupa, medeniyet ile yürüeyebilir, ilerleyebilir, fakat Asya (duygusal olduğundan) ancak din ile terakki edebilir, evrim sürecini tamamlayabilir. Bu sosyal süreçte dil, din kadar önemlidir. Dili bozanlar dini de bozmuş oluyorlar. Ve gerçek, doğal dil gelişmeleri ancak din ile mümkündür. Evet, Âdem (insanlık) dinden önce dil (esma) ile meleklerden üstün oldu. Fakat maalesef bugünkü insanlık teknikte, bedene bakmakta 1'e 10.000 gelişmekle beraber; edebiyatta, ruhiyatta ve soyut değerlerde o kadar gerilemiştir ki; nerede ise **âdemiyet makamından** düşmek üzeredir, anarşizm bataklığına batmak üzeredir; eğer, İsa ekstra bir müdahale ile gelip yeniden insanlığa bir ruh olmazsa.

D- Psikolojik Açıdan Bu Ayetin Tefsiri

İnsan psikolojisi için şu temel değerler vazgeçilmezdir: **1-** Sürekli yükselme ve gelişme içerisinde olmak. Buna Rabb kelimesi işaret ediyor. **2-** Belli bir dayanağa yaslanıp gözlerini, hayalini sonsuzluğa dikebilmek... Buna da arz ve semâ kelimeleri bakıyor. (Arz dayanağı; semâ sonsuzluğu ifade ediyor.) **3-** Hayatına manen bir anlam verebilmek. (Buna da *hakkun kelimesi* açıkça baktırıyor.) **4-** Sosyal bir doku içinde yaşamak... Buna da *sizler* (enneküm) kelimesi işaret ediyor.

5- İnsanın kendini güzel ve anlamlı bir şekilde ifade etmek.. Buna da *nutuk* kelimesi bakar.

Bu beş temel işaretin yanında bu mucizevî ayet, bütünüyle vahyin (İslamiyet vahyinin) temel ve önemli bir karakterine işaret ediyor; o da şudur:

³ Nutuklar ve Muhakemat..

“Vahiy, ne kadar sonsuz ve evrensel olursa olsun, geldiği toplumun ve peygamberin dil, çevre ve kültür birikimlerini yok edecek şekilde inmez. Belki sadece, onlara can ve verimlilik verir.

Mesela, hayat bir mucizedir, sonsuz bir bilgi birikimidir. Fakat çevrenin, çölün, denizin şartlarına göre şekilleniyor. Eğer bir kusur varsa, o kusur hayatın değildir; çevrenin, çağın namüsaidliğindedir. Ki ortam değiştiğinde, peygamber, din ve vahiy de değişiyor.”

İşte Kur'anın ilk muhatapları Araplar olduğundan, Kur'an onların üslubuyla, hayalleriyle, benzetmeleriyle bedenlenmiştir. Bu gerçeği bilmeyen bir kısım pozitivistler İslamiyetin ve Kur'anın evrenselliğini göremiyorlar; hurmaya ve zemzeme kanaat etmeyip aç ve susuz kalıyorlar...

Bakın bu ayet, ne kadar güzel bir şekilde bir Arabın algıladığı ve onlardan beslendiği öğeleri bize bir bir gösteriyor:

- * Arap cahildir, terbiyeye ihtiyacı var.
- * Çölde yaşadığı için yer ve gökten başka bir şey görmüyor.
- * Sadece şiirle geçindikleri için, bilimsel gerçeklere çok açıtlar.
- * Bedevi oldukları için toplu hareket etmek zorundadırlar.
- * Edebiyat, belagat (nutuk) tan başka satılacak bir değerleri yok.

Ayete bir daha bakın.. Ayet beş kelimesi ile bu beş psikolojik öğeye işaret ediyor. Vahyin onların dünyasında tatlı ve kaliteli bir hurma ağacı olarak nasıl filizlendiğini gösteriyor.

E- Kur'annın Bütünlüğü ve Dizaynı Açısından Bu Ayetin Tefsiri

Bu ayeti bütün Kur'an açısından ele alırsak bir cilt kitap yazmak gerekir; o da bu notların hacmini aşar. Fakat sadece bu sûre içindeki düzene göre, özellikle *semâ* (gayb, ahiret, metafizik) kelimesinin geçtiği dört ayet ile beraber ele alacağız.

Hemen belirtelim ki bu sûrede dört kere *semâ kelimesi* geçmiştir; ikisi metafizik gayb âlemi manasına; ikisi de atmosfer ve uzay manasına geliyor; ayetlerin bağlamından anlaşıldığı kadarı ile...

Birinci Es-semâ, uzay ve atmosfer manasındadır. Ortadaki iki *Es-semâ* gayb âlemi manasındadır. Sonuncu *Es-semâ* sadece uzay manasındadır. Demek gayb âlemi, maddî varlığın özünde ve içindedir. Uzaklarda, uzayın sonunda değildir. Evet, böyle bir inanış İslamî ve Kur'anî olamaz.

Bu üç blok ayetlerin kısa mealleri şöyledir:

1-“*Atomların hareketlerine; ağırlık yüklenen her şeye; kolaylıkla akıp giden her şeye; ve kâinatın yönetimini paylaşanlara and olsun ki, size vaad edilenler kesinlikle doğrudur... Dinin bildirdikleri gerçekleşecektir. Değişik yollara sahip olan göğe and olsun! Siz bu konuda değişik iddialar içindesiniz...*”(Zâriyat, 1- 8)

2-“Yeryüzünde, inanmak üzere araştırma yapanlar için belgeler vardır. İçinizde de belgeler vardır. Neden görmüyorsunuz! Rızkınız ve size vaad edilenler, semâdadır.⁴ İşte semânın ve yerin Rabb’ine and olsun, bu vahiy (din) toplumsal konuşmanız gibi bir gerçektir. (İsterseniz onu gerçekten anlayabilirsiniz!) (Zariyat, 20 - 23)

“Göğü kuvvetlerle inşa ettik ve biz genişleticiyiz.” “Yeri de döşek yaptık, işte bakın ne güzel bir beşik kurmuşuz!” “Ve her şeyi eşey olarak yarattık (ki ihtiyacınızı anlayıp) gerçeği anasınız!” “Artık Allah’a doğru (metafizik âleme) firar ediniz! Ben o âlem hakkında sizin için güçlü bir uyarıcıyım.” “Ve Allah ile beraber asla başka bir ilah yapmayın! Bu konuda ben sizin için güçlü bir uyarıcıyım!” (Zariyat, 47- 51)

Bu 51. ayetin manasını bir bütün olarak ifade edersek buna birlik ve tevhid deriz. Bu da sonsuz varoluş ve ölümsüzlük ile beraber bütün geçmiş ve geleceği içine alacak şekilde bütünlük ve mükemmellik manasına gelir. Bunun zıddı da bölücülük (şirk) demektir. Bu ise, bütün negatifliklerin anasıdır ve mayasıdır.

Ben, 2003 Ramazanında Kur’an okurken, vahiy karakteri ile ilgili onlarca negatif sorularım birikti. Allah’a sonsuz hamd ediyorum ki, bu ayetin bu beş yönde açılımıyla, o onlarca negatif vesveseler, zihnimin semâsından silinmiş oldu.

“Es-semâ” kelimesinin sayısal değeri de 102’dir.⁵ Evet, semâ, ikili yapıya sahip olan dünyayı da içine alır. Fakat kâinatta asıl olan birliktir, tevhit. Evet, tevhit Kur’anın en büyük mucizesidir. Kur’anın mucize oluşunun en büyük delilidir. Çünkü Kur’anın en birinci konusu birlik, düzen ve tevhit. Tevhit başlı başına bir mucizedir. Çünkü ona karşı gelen bütün görüşler bölücü, parçalayıcı ve tek boyutludurlar. Eksik ve negatif özelliklere sahiptirler.

Sonsuz birlik demek olan tevhit öyle bir gerçekliktir ki; içinde bütün o negatiflikleri de sindirip sistemin mükemmelliğini koruyor. Kur’anda sıklıkla Allah’ın kâfirlerden şikâyet etmesi bu mükemmel sistemin devamı içindir. Yoksa tek bir buyrukla onları diskalifiye edebilir. Bir mg ilacın insanı öldürdüğü gibi...

Bahaeddin Sağlam

30. 10. 2003

⁴ Rızık ve ebedî yaşama gerçeği bütün kâinatın geçmiş ve geleceğini ilgilendirdiği için ayet, bu hakikat gaybîdir, diye işaret ediyor.

⁵ Surenin numarası (51) + ayet numarası (51 = 102) büyük birliği ve onun yanında göreceli olan ikiliği gösteriyor.